

پیناسینی زاراوه

حصه ن
د. کامل ا به صیر

به که م:

رووکاری که سی سه رمایه داری: که زمان به هویکی ده برپینی رۆژانه هه ل ده سه نگینی و تاقه نرخی له وه دا ده ست نیشان ده کات که وه کو هه موو شمه کیکی دی قازانجیکی که سی ده هینینه دی و ئه رکیکی رۆژانه ده بابه رپوه. په پره وی که ره کانی ئه م رووکاره به لایانه وه گرنگ نی یه، له م کۆرهدا به زمانی زگماکی یان قسه بکه ن، یان به زمانیکی بیسی، چونکه به لایانه وه گرنگ ئه وه یه که به رزه وه ندی یان بچی به رپوه و سوودی که سی یان وه چنگ بهین.

سه ر ئه نجامی سامناکی ئه م رووکاره له وه دا دیته به رچاو که گرنگی به وشه ی ره سه ن نادات و ده ستووری زمان په پره وی ناکات و ده رگا ده خاته سه ر گازی پشت بو وه رگرتنی زاراوه ی بیسانی و سنگ کردنه وه بو گشت کارتێ کردنیکی ناره سه ن.

دووه م:

رووکاری کومه له یی چینایه تی: که زمان به پیوانه ی قازانجی چینه کانی نه ته وه هه ل ده سه نگینی و ده ی کا به رواله تی ژبانی چینه کان و به گۆزیه ی ئامانجی چینی سه رکه وتوو له خه باتی چینایه تی دا نرخی ده داتی و بواری خه ملاندنی بو دابین ده کات و رینگای په ره سه ندنی له هه موو روویه که وه ده ست نیشان ده کات.

ئیمه له و باوه ره دابین که هه موو بابه تیکی زمانی پپوسته نه روانگه ییکی نه ته وایه تی یه وه شی بکرتیه وه و بخرتیه به ر نیکولینه وه هه ل سه نگاندن، چونکه زمان ده نگی هه ست و سوزه و ئاونه ی میشک و بیره و هه نگاو به هه نگاو به درپژایی میژوو له بو ده قسه ی ژبان دا بنه واشه و ده ستووره کانی له رووی ده نگ سازی و وشه سازی و رسته سازی و شیوازه وه پیک هاتوون.

له به ر تیشکی ئه م راستی یه دا، که له نرخی زمان ده کولینه وه ده لین: زمان نه ته وه یه و نه ته وه ش زمانه.

هه روه ها جیاوازی زمانیک له نه ته وه یه که وه بو نه ته وه ییکی دی به ئاکامیکی پیروز له قه له م ده درتی و به شوره ی پاراستن ته ماشا ده کرت.

راسته، که هه ندی که س بی دوو و سی لی کردن پروا به م راستی به به لگه نه ویسته ناهینن، به لام ده بی بزاینن که ئه م که سانه له چ به ره یه ک دان و چۆن؟ بیرده که نه وه و پله ی پپووریان چه نده؟ چونکه بابه تی زمان له سه ر ده می زورانی ئابوری و رامیاری و نه ته وایه تی دا بووه به کیشه ییکی ژبانی و ئه رکی چه گی مان و نه مان ده گیری.

به م پی یه هه ر زمانه وانیک له بوچوونیکی فلسه فی تاییه تی خۆیه وه ده روانینه سروشت و به های زمان.

نه خشه ی جیهانی له م رووه ده ی سه لمینیت که سی رووکاری ده ستو یه خه ده جه نگین :-

سنى يەم:

رووكارى نەتەوايەتى، كە زمان بە سامانى
مىللەت دەزانى و بو پاراستنى لە دەستكارى كردن و لە
خشته بردن و پىنە كردنى زانستە زمانى يەكان بە كار دەهينيت و
بە هيچ جور بيك رينگا نادات وشەى بيگانە و زاراوہى
نارەسەن و دەربىرىنى نازگماكى بەاؤزىنە ناو فەرەنگى
زمانى نەتەوايەتى يەوہ.

زەمىنەى بابەتى زاراوہ، كە شابابەتە زمانى يەكانە لە
دبترترين سەردەمەوہ بەو سنى رووكارە شەپولى داوہتەوہو
لايەنە جور بە جورەكانى جيگاي مشتومرى زمانەوانەكانە،
بوينە ئيمە لەم ليكولەينەوہ يەدا بو پىناسىنى زاراوہ ريبازىكى
شيكەرەوہو بەراوردكار دەگرينە بەروو، ھەموو بەندىكى
باش يەكالا كوردنەوہ دەچەسپىنين و قوناغ بە قوناغ پىكى
دەهينين.

زمانەوانەكان بە دريژايى ميژووى زمانى مروفايەتى چ
يونانى و رومانى بن، چ عەرەب لەسەر ئەوہ يەكدگيرن، كە
زاراوہ وشەيەكە، ئەمجا بەرەنگارى پرسيارىك دەبن كە
دەپرسيت: نرخی وشە لە زمان دا چى يە؟

نايا وشە لەچاو ريزمان كە بربرەى پشنى زمانە پايەى
ھەيە ياخود ئاكامىكى روالەتى يەو لە بنيات نانى زمان دا
ئەركىكى گرنگى نى يە.

ئەم پرسيارە زمانەوانەكان بەسەر دوو تاقم دا دابەشى
دەكات:-

تاقمى يەكەم: كە رابەرەكەيان بەگويرەى ميژوو
(أرسطوطاليس) ە لەو باوہرەدان كە وشە بەردى بناغەى
زمانەو ناشى بەنى بنەواشەو دەستور سازبكرتى و واتاكەى
بگوربى.

أرسطوطاليس^(۱) لەم كۆرەدا بو دەستكارى كردنى واتاى
وشەى بە مەبەستى ساز كردنى زاراوہ: ميتافور^(۱) چوار بناغەى
چەسپاندووە:- بناغەى گواستەوہى واتاى وشە لە رەگەزەوہ
بو جور، بناغەى گواستەوہى واتاى وشە لە جورەوہ بو
رەگەز، گواستەوہى واتاى وشە لە جورەوہ بو جور،

گواستەوہى واتاى وشە بەپى راددەى پەيوەندى.

تاقمى دووہم: كە سەر كوردەكەيان (ھوراس)^(۲)

رومانى يە بيرو رايان وايە كە وشە لە بنيات نانى زمان دا
رەسەنى و نارەسەنى يەكەى گرنگى نى يە بو يە لە ميانى
بەراوردكارى دا وشە بە گەلای درەخت دەشوئينن و ريزمان
بە رەگ و ريشە لە قەلەم دەدەن. ميژوو نووسەكانى زمان
كە بوچوونى ئەم دوو تاقمە ھەل دەسەنگينن، سەرنجمان
بو ئەوہ رادەكيشن كە تاقمى يەكەم بو چوونەكەيان
كاردانەوہى ھەلويستى (سوسفطائى) يەكانە، چونكە
(سوسفطائى) يەكان رايان وابوو كە وشە داردەستى دوينەرەو
دوينەر بوى ھەيە بە گويرەى مەبەستى خۆى بەكارى بەپىنى و
بو قازانجى تايبەتى رايەى بكات و واتاكەى ليك بداتەوہ
بوچوونى تاقمى دووہم: لەوہوہ ھاتووە كە زانا رومانى يەكان
زمانى يونانى يان دەپەرست و بروايان بە تواناى زمانى
نەتەوہكەيان نەبوو كە پى بكرى پەرە بسينى و زاراوہى
رەسەن بو واتاى تازەو پىداويستى نوئى ساز بكات.

ئەم ھەل سەنگاندنە بەلای ئيمەوہ لە راست كيشەكەوہ
دووہرە، چونكە وشە لە زەمىنەى زاراوہدا پەيوەندى بە
ھەست و نەست و نى پرواينى نەتەوہو ھەيەو بە هيچ
جورىك نيشانەيىكى بى گيان و مردوو نى يە، بەلكورپروەكيكە
لە كيشگەى ژيانى جەماوہردا رەواوہ.

بو پروون كردنەوہى ئەم بوچوونەمان ھەر وشەيىكى
كوردى رەسەن وەر بگرين بو مان دەردەكەونت كە تومارگاي
ميژووى نەتەوہى كوردەو ھەموو رولەيىكى ئەم نەتەوہى كە
لە مندالى يەوہ بەكارى ھىناوہو، ھوگرى بووہو دان يادگارى
كەسى بە ھۆيەوہ پروونووس كردووە.

بو نمونە وشەى (پشتيوان)^(۳) لە فەرەنگى
كوردەوارى دا بە واتاى دارىك ھاتووەكە لە پشت دەرگاوە دا
دەچەقنيرنى بو ئەمەى بخريتە بەر پشكۆل بو قايمى . . .

لە كۆرى رۆژانەدا مروفي كورد پەرى بەو واتايەى داوہو
بەرامبەرى بە ھەموو مەبەستەكانى براپەتى و ھاورى يەتى و

هاوقازانج به کاری هیناوه.

ئیستاش له بوری ئابوری دا بووه به زاراوه ییکی دارایی به واتای (الرصد)ی عه ره بی، بویه که هه موو کوردیک زاراوه ی پشتیوان به کار ده هینی یادگاره کانی له گه له ئه م وشه یه دا ده بوژ یته وه و اتا دیرینه کانی ده هینیته به رچا و ئه رگی داری له ژیان دا چاک ده زانی.

به پینچه وانیه ئه م باره وه ئه گه هات و وشه ییکی بیانیمان له بری زاراوه ی پشتیوان به کارهینا، هه یچ هه ستیکمان ناجوولی وه کو نیشانه ییکی ئامیری بی گیان به کاری ده هینین به پنی ئه م بوچوونه مان که به ندی یه که می پیناسه ی زاراوه به وشه ده چه سپین، پینوسته ئاوه لئاوی ره سه نی بخریته پالی یه وه بوتری: زاراوه وشه ییکی ره سه نه.

به گویره ی شی کردنه وه ی سروشتی زاراوه پینوسته لیره دا سه رنج بو ئه وه رابکیشین، که وشه به گشتی سی به شه: ئامرازو ناوو فرمان.

جا له بهر ئه وه ی ئامرازو فرمان بو سازکردنی زاراوه به زوری ده ست ناده ن ده بی واژه ی وشه له پیناسه که دا بکری به ناو و بوتری: زاراوه، ناویکی ره سه نه.

زمانه وانه هاوچه رخنه کان که له سه ر پینگا ده ست نیشان کراوه کانی (أرسطو) بو گواسته وه ی وشه له واتایه که وه بو واتاییکی تیپینان هه به سی ریگای⁽¹⁾ دی له م سووچه وه ده خنه روو:

یه که م: فراوان کردنی واتای وشه و شکاندنی سنووری له چه مه گیکی تاییه تی یه وه بو مه به ستیکی فراوان... نمونه بو روون کردنه وه ی ئه م پینگایه له زمانی کوردی دا زاراوه ی (سه رچاوه یه) که له فره هه نگ دا بو واتاییکی ده ست نیشان کراو به کارهاتووه له مه یانی روشنیری و زانیاری و زانستی دا بووه به راراوه ییکی زیاری فراوان.

دووهم: تاییه تی کردنی واتای فراوانی وشه ییک و گواسته وه ی له جوغزیکی به ربلاوه وه بو ئه رکیکی ده ست نیشان

کراو: وینه بو ئه م پینگایه له زمانی کوردی دا، با

زاراوه ی (گه رین) ببت که بو واتای (ئوتوموبیل) سازکراوه :-

وشه ی (گه رین) له فره هه نگی کوردی دا ئاوه لئاویکه بو هه موو شتیک که پنی بکریته هاتووچو بکات. زمانه وانیه کورد که ئه م وشه یه ی کردوه به زاراوه، واتا گشتی یه کی ته نگه بهر کردوه بو شتیک تاییه تی به کاری هیناوه.

سی یه م: گواسته وه ی وشه ییک له واتایه که وه بو واتاییکی دی له بهر جوړه لیک چون و په پوه ندی یه ک: به لنگه بو روون کردنه وه ی ئه م پینگایه له زمانی کوردی دا زاراوه ی (زینوس)ه، که واتا راسته قینه که ی به هوی یه ک چوونه وه بووه به زاراوه ییک بو درکاندنی ری و شوینی نووسین.

به لنگه ییکی دی، با وشه ی (زمان) ببت که له فره هه نگی کورده واری دا واتای هوی ئاخواتن ده گه یه نی و زاراوه سازی کورد به رامبه ر به زاراوه ی (اللغه)ی عه ره بی به کاری هیناوه، چونکه له نیوانی ئه م دوو واته یه دا په پوه ندی هوی هه به.

ئه م سی پینگایه ی سازکردنی زاراوه له زانستی زمانی هاوچه رخ دا ره نگه له چار بوچوونه که ی (ارسطو طاليس) کاریکی تازه نه بیت، بگره به زوری له چوار بناغه کانی ئه م فه یله سوفه یونانی یه ده چن.

ئه مه راستی ییکی ئاشکرایه، به لام دوویات کردنه وه ی چوینه تی سازکردنی زاراوه و خسته رووی ئه و پینگایانه پرسیاریکی گرنگ به ریا ده کات، که ده پرسیت: وشه که له واتایه که وه بو واتاییکی دی ده گوینزریته وه ده کری به زاراوه... ئایا واتا دیرینه که ی ده فه وتی و له یاد ده چیت، یاخوود به زندویه تی له ته ک واتا زاراوه ی یه که ی وشه که دا ده مینیته وه؟

زوربه ی زمانه وانه کان له و باوه رده ان که وشه بوو به زاراوه، ته نیا واتا زاراوه ی یه که ی مه به سه ته و پینوسته واتا پینشووه که ی له یاد بکریته.

زمانه وانه دیرینه عه ره به کان⁽²⁾ له بهر نیشکی ئه م باوه رده دا، که جوړه کانی وشه ی له رووی گوړینی واتاوه شی ده که نه وه ده لین: وشه له م رووه سی جوړه:

یه که م: (الحقائق اللغویه)

واته ئهو وشانه كه واتاكانيان به گوږه‌ی به‌كارهيناني
زمانه‌وه راسته‌قينه‌ن و مه‌جاز نين . وه‌كو وشه :-

الاسد: شير

الام: دايك

الارض: زه‌وى

دووهم: (الحقائق الشرعية)

واته ئهو وشانه كه ثانيى ئيسلامى پيروز بو واتاينكى
شهرعى به‌كاريان ده‌هينى وه‌كو وشه‌ى:

الصلاة: نوږ

الصيام: رږزوو

الحج: چوون بو مالى خوا

سى‌يه‌م: (الحقائق العرفية)

واته ئهو وشانه كه به‌گوږه‌ى مه‌به‌ستى كوټه‌ل بو واتاينكى
تايه‌تى به‌كار ده‌هينزين وه‌كو وشه‌ى :-

الدابة: گوږدریژ.

ئاكاسى ئه‌م لايه‌نه له بابته‌ى پيناسينى زاراوه‌دا
كيشه‌يينكى گرنگ ده‌رباره‌ى په‌سه‌نى و ناره‌سه‌نى زاراوه به‌رپا
ده‌كات و رينگا به هه‌ندى زمانه‌وان ده‌دات كه بلين: مهرج
نى به زاراوه‌ى نوږى باو هه‌ميشه له فهره‌نگى نه‌ته‌وايه‌تى يه‌وه
وه‌رگيراييت، به‌لكو ده‌شى وشه‌يينكى بياني بيت، به‌تايه‌تى
له زانسته‌هاوچه‌رخه‌كان دا كه له باوه‌شى شارستانيه‌تى
ئهوروپايى دا لءدايك بوون .

سه‌رنج دانتيك له فهره‌نگى زاراوه‌ى كوردى دووپاتى
ده‌كاتوه، كه به‌داخه‌وه هه‌ندى له زمانه‌وانه كورده‌كان
گيروده‌ى ئه‌م داوه‌ن و به‌بى باكى زاراوه‌ى بياني به‌سه‌ر
زمانه نه‌ته‌وايه‌تى يه‌كه‌مان دا! ده‌سه‌پين و تى ناكوشن له‌برى
ئهو زاراوه بياني يانه زاراوه‌ى كوردى په‌سه‌ن ساز بكه‌ن .

• هوڤ ئه‌م باره هه‌رچى بيت، پيسوسته بو نه‌هيشتنى
روونى بكه‌ينه‌وه، كه وشه به گشتى و زاراوه به‌تايه‌تى
پرينتيكه نه كينگه‌ى بوونى مروڤ دا سه‌وز بووه :- زاناي
به‌ناوبتنگ (برووكا) ^(٧) له‌م رووه‌وه ده‌لى: مه‌لبه‌ندى ئاخاوتن
له تويى سى‌يه‌مى لاي چه‌پى مه‌غزى مروڤ دايه‌و مروڤ

هه‌ر وشه‌يينك له نه‌ته‌وه‌كه‌يه‌وه فير ده‌بيت له‌و مه‌لبه‌نده‌دا
تومارى ده‌كات و له كاتى پيسوستى دا يادى ده‌كاتوه‌وه بو
وتوويز له‌گه‌ل هاو زمانه‌كانى دا به‌كارى ده‌هينى .

ئيمه پشت به‌م وته‌يه‌ى (برووكا) ده‌به‌ستين و دووپاتى ^(٧)
ده‌كه‌ينه‌وه كه به‌كارهينانى وشه كارينكى هوشمه‌ندى و
ده‌روونى يه‌و به دوو هه‌نگاوى سه‌ره‌كى ئه‌نجام ده‌درى :-
يه‌كه‌م:

_____ هه‌نگاوى تومار كردنى زاراوه له ميشكى مروڤ دا
كه له رينگاي يه‌كينك له هه‌ستكاره‌كانه‌وه له زينگه‌دا
وه‌رده‌گيرى و وه‌كو نيشانه‌يينكى ده‌نگى له‌برى شمه‌كه ناو
لى نراوه‌كه‌ى ده‌چه‌سپينزى .

دووهم:

_____ هه‌نگاوى وروژاندنى زاراوه‌كه له تومارگاكه‌يه‌وه
كه مروڤ هه‌ست به شمه‌كه ناو لى نراوه‌كه‌ى ده‌كات و
ده‌يه‌وى ده‌رباره‌ى بدويت .

هه‌رچونيك بيت ئه‌م دوو هه‌نگاوه‌ى وه‌رگرتنى زاراوه‌و
به‌كارهينانى ده‌ى سه‌لمينن كه زمانى نه‌ته‌وايه‌تى زه‌مينه‌يينكى
بى‌خواه‌ن نى يه‌و به‌بى رى و شوين په‌شه‌با له‌م لاو له‌ولا
تووى ناهه‌موارى تيدا بوه‌شيني، به‌لكو سه‌رچاوه‌ى نه‌مرى
ژيانى جه‌ماوه‌ره .

زاراوه‌ى بياني كه به‌سه‌ر پينچ كردن له‌م راستى يانه
ده‌هاويز رينه ناو زمانه شيرينه‌كه‌مانه‌وه زور جار به هه‌له
به‌كار ده‌هينزين، بو نمونه زاراوه‌ى كلاسيكى كه هه‌ندى
خوينه‌رى كورد بو واتان هونراوه‌ى ده‌يرين به‌كارى ده‌هينن،
له فهره‌نگى ره‌خه‌سازى ئهوروپايى دا مه‌به‌سته‌كه‌ى وا
نى يه ^(٨)، به‌لكو چه‌شنى شانوگه‌رى تراجيدى و كوميدى
ده‌گه‌يه‌نى هه‌ندى زاراوه‌سازى كورد له هه‌مان رووكارى هه‌له‌وه
زاراوه‌ى پينه‌كراو له وشه‌يينكى عه‌ره‌بى و پاشگيرينكى لاتينى
داده‌تاشن، وه‌كو زاراوه‌ى (صوفيزم) . ياخوود به هه‌له زاراوه‌ى
عه‌ره‌بى وه‌رده‌گيرنه ^(٩) سه‌ر زمانى كوردى . . .

بو نمونه زاراوه‌ى (خويشان دان) به‌رامبه‌ر زاراوه‌ى
(المظاهرة)، كه واتاكه‌ى له زمانى عه‌ره‌بى دا (پشگيرى له يه‌ك

به لای نیمه و زمانی نه ته و ایته می کوردی ته گهر بیت و شاره زای
- نه و نه ده و نه مهند به پسته بو ساز کردنی هم مو زار اوه ییکی
- بیت دست دعات بو به لگه ریبازه کانی تم زمانه بی خاونه
- کوری زار اوه سازی دا حوت ریباز^(۱۱) ده خاته بردهستی
- ره سازی کورد که نه مانه ی خواره وهن :-

- به کم: ریبازی وه رگرتن .
- دووم: ریبازی ناوه لو اتا .
- سیم: ریبازی لیکدان .
- چوارم: ریبازی داتاشین .
- پنجم: ریبازی داپشتن
- ششم: ریبازی وه رگیران
- هفتم: ریبازی نازره ریژ .

که و ابوو به ندیکی دوومی پیناسینی زار اوه ی کوردی به وه
نه ی خهینه روو که پیوسته به یه کیک له و ریبازه ساز بکرت .
پرسیاری گرنگ لیره دا رووی ده ممان تی ده کات و ده پرسیت:
نه وانه ی زار اوه سازده کن کین و بو ج مه به ستیک سازی
نه کن ؟ .

به داخوه ههر وه کو بزاین بهر له نیمه^(۱۱) هیچ زمانه وانیکی
کورد پیناسینی زار اوه ی نه کردوه، بویه نه و پرسیاره مان بهر با
کرد .

لهم کوره دا به زمانی عه ره بی له میژوه پیناسینی زار اوه بیان
کردوه بو نمونه (الشریف الجرجانی)^(۱۲) واژه ی
(الأصطلاح) ی به زمانی عه ره بی داناوه و پیناسه ی کردوه و
تسویه تی: (الأصطلاح): واته زار اوه - ری که وتی تا قمیکه له
کومه لانی خه لکی ده رباره ی ناوانی شتیک یا خوود کارنیک به
وشه ییک که له واتا به کوه بو واتا ییکی دی گواسترایته وه .

دوا به دوا ی تم زانایه (الكفوی)^(۱۳) له سر هه مان ریچکه
هه نگاوی ناوه و پیناسه ی (الأصطلاح) ی به دوویات کردنه وه ی
قسه کانی (الجرجانی) کردوه، سه ره رای روون کردنه وه ییکی
نازه بو لابه نه کانی پیناسه که به باس کردنی نه وه ی، که زار اوه
وشه ییکی تاییه تی به، له بابته تیک له بابته کانی زانست و

زانباری و روشنیبری و شارستانی و له کاروباری روزانه دا به هوی
نه وانه ی که په یوه ندی یان به و بابته تانوه هه به به کاری ده هین .

بی گومان پیناسه که ی (الجرجانی) و روون کردنه وه که ی
(الكفود) ده رباره ی زار اوه هه موو شتیک لهم رووه و پیک ناهین ،
چونکه نه مانه هه موویان سه رتایک بوون له پیناوی ره چاو کردنی
پیناسینی زار اوه دا، به لام تم سه ره تابه و نه وه ی له بهر روشنایی دا،
نه نجام دراوه پیکه وه لهم روزانه دا یه کان گیر بوون و چوار
تاییه تی یان بو چه مکی زار اوه دست نشان کردوه :

تاییه تی به کم: نه وه ده سه لمینی که زار اوه چه شنیکه له
وشه .

تاییه تی دووم: نه وه روون ده کاته وه، که زار اوه تا قمیک
له کومه لانی خه لکی سازی ده کن و بو ئیش و کاری
تاییه تی خویان به کاری ده هین .

تاییه تی سییم: نه وه دوویات ده کاته وه که زار اوه
واژه ییکی نوئی به دوو واتا، یان پتری هه به .

تاییه تی چوارم: نه وه رافه ده کات که ریبازی سه ره کی
له ریبازه کانی دانان و له دایک بوونی زار اوه، گواستنه وه ی
وشه یه که له واتا به کوه بو واتا ییکی تازه .

که و ابوو هه موو وشه ییک زار اوه نی به، به لام هه موو
زار اوه ییک وشه یه که و تم و ته به ش سنوور یکی ته نگه به ری
هه به که به کاره یانی له لایه ن تا قمیک له خه لکی له کورنیک
له کوره کانی ژیان دا شووره ی کینشراوه و له وشه ی
هه ره نگی به وه وه رگیراوه .

لهم گه شته دا دوو خالی سه ره کیمان بو ره چاو ده بن :-
یه کم نه وانه ی زار اوه، ساز ده کن که سیکه یان پتر له
تا قمیکی پسورو خاوه ن جو ره تاییه تی ییک له کوری
زانباری، یان ژیانی دا .

دووم: زار اوه بو ده برین له پسوریه تی به کی تاییه تی و
مه و دایکی ده ست نشان کراودا به کار ده هینری .

بو نمونه زار اوه ی ریزمان زمانه وانیکی کورد، یان پتر
سازیان کردوه و له بابته تیکی زمانی دا به کار دیت و زار اوه ی
سی گوشه نه وانه ی سازیان کردوه بواریان داوه ته نیا له

- ۱ - پروانه کتیی (فن الشعر) ارسطوطالیس، وه‌رگیر / عبدالرحمان البدوی / ل ۵۶ چاپخانه‌ی مکتبه النهضة العربیة / ۱۹۵۳ز.
- ۲ - پروانه هونراوه‌ی (فن الشعر) هوراس: وه‌رگیرانی د. نویم / عوض. ل ۱۱۲ - ۱۱۴ / الهیئة العامة للتالیف والنشر / چاپخانه دووم / ۱۹۷۰ز
- ۳ - پروانه فره‌ه‌نگی خال: شیخ محمه‌دی خال / ل ۵۸ چاپخانه‌ی کامهران سلیمانی / به‌رگی به‌کهم / ۱۹۶۰ز
- ۴ - پروانه کتیی (فقه اللغة وخصائص العربیة): محم المبارک / ل ۲۱۸ چاپی دووم / ۱۹۶۴ز / چاپخانه دارالفکر الحدیث لبنان.
- ۵ - پروانه کتیی المزهر من علوم اللغة: اسیوطی جلال الدین عبدالرحمن بن ابی بکر / به‌رگی به‌کهم / ل ۱۷۴ چاپخانه محمد علی صبیح / مصر.
- ۶ - پروانه کتیی اللغة: ج فندریس / وه‌رگیرانی عبدالحمید الداخلی ومحمد القصاص ل ۳۷ - ۳۸ / چاپخانه‌ی لجنه البیان العربی / القاهرة.
- ۷ - پروانه توژینه‌وه‌ی المنهج القرآنی وصیباغ المصطلحات / د. کامل البصیر گوڤاری کوری زانیاری عراق ل ۴۸ به‌رگی به‌کهم / جزمی سی و یه‌ک / سالی ۱۹۸۰ز.
- ۸ - پروانه توژینه‌وه‌ی هونراوه‌ی کوردی و زاراوه‌ی کلاسیزم ره‌خنه‌سازی نه‌وروی دا: د. کامل به‌صیر / گوڤاری به‌یان / ل ۲۰ / ژماره‌ی ۷۵ مانگی کانونی به‌کهم سالی ۱۹۸۱ز.
- ۹ - پروانه توژینه‌وه‌ی (زمانی عه‌ره‌بی و کیشه‌ی زاراوه‌ی کوردی): د. کامل به‌صیر / گوڤاری کوری زانیاری کورد به‌رگی دووم / به‌شی به‌کهم / ل ۷۵۱ - ۱۹۷۴ز.
- ۱۰ - پروانه کتیی زاراوه‌ی کوردی / د. کامل به‌صیر / ل ۶۹ / ۸۱۱۴ چاپخانه‌ی زانکزی سلیمانی / سالی ۱۹۷۹ز
- ۱۱ پروانه هه‌مان سەرچاوه‌ی پیشو / ل ۴۶ - ۶۹
- ۱۲ - پروانه کتیی (التعریفات) علی بن محی الشریف الجرجانی / ل ۲۸ / چاپخانه‌ی مکتبه لبنان / ۱۹۶۹ز
- ۱۳ - پروانه کتیی (الکلیات) أبو البقاء ایوب بن موس الحسین الکفوی / ل ۲۰۱ - ۲۰۲ / دمشق ۱۹۷۵ز.

بابه‌تی بیرکاری و نه‌ندازیاری دا به‌کار به‌نیری ئەم دووخاله‌ ره‌نگه‌ له‌ زاراوه‌سازی کوردی دا جیگای مشتومر بن، چونکه‌ تییینی ده‌که‌ین که‌ که‌سانی ناشاره‌زاو ناپسپور زاراوه‌ ساز ده‌که‌ن و زاراوه‌ سازه‌ پسپوره‌ کورده‌کان له‌م کاره‌دا یه‌ک نین، بویه‌ به‌ زه‌قی له‌م مه‌یانه‌دا دوو دیارده‌ی ناهه‌موار به‌رچاو ده‌که‌ن:

یه‌که‌م: داتاشینی زاراوه‌ به‌ هه‌له‌ وه‌کو زاراوه‌ی په‌یمانگا به‌رامبه‌ر (المعهد)

دووم: دانسانی له‌ یه‌ک زاراوه‌ پتر بو‌یه‌ک واتا وه‌کو زاراوه‌ی هونرو بو‌یزو هه‌ستیار به‌رامبه‌ر به‌ واتای شاعری عه‌ره‌بی.

هه‌رچۆنیک بی‌ت ئەم گه‌شته‌ به‌ربلاوه‌ له‌ زه‌مینهی پیناسین زاراوه‌داو شی کردنه‌وه‌ی لایه‌نه‌ زمانی و نه‌ته‌وایه‌تی و ده‌روونی و فره‌ه‌نگه‌کانی ده‌رفه‌تمان ده‌دانی بو‌ پیناسینی زاراوه‌ی کوردی ئەم به‌ندانهی خواره‌وه‌ به‌چه‌سپینین :-

یه‌که‌م: زاراوه‌ی کوردی ناویکه‌ ده‌شی (ساده) بی‌ت و ده‌شی (ناساده).

دووم: ئەم ناوه‌ وشه‌ییکی کوردی ره‌سه‌نه‌.

سی‌یه‌م: له‌ نیوانی زاراوه‌ و واتا پیشووه‌که‌ی دا پیوسته‌ جوژه‌ په‌یوه‌ندی یه‌ک هه‌بی‌ت.

چواره‌م: واژه‌ی زاراوه‌ ده‌بی له‌ به‌ر یه‌کیک له‌ ریبازه‌کانی له‌دایک بوون و یه‌ک هینانی وشه‌ی کوردی دا ساز کرابی‌ت.

پنجه‌م: هه‌ر زاراوه‌یه‌یک پیوسته‌ بو‌یه‌ک مه‌به‌ست دانرا بی‌ت.

سه‌ه‌م: بنیات نانی زاراوه‌ ناشی له‌ لایه‌ن ناشاره‌زای زمانی کوردی و ناپسپوری بابته‌که‌یه‌وه‌ ئەنجام درایی‌ت.

هه‌وته‌م: زاراوه‌ تابه‌ته‌ به‌ لایه‌نیک له‌ لایه‌نه‌کانی زانیاری و زیاری و روشنییری. له‌ به‌ر تیشکی ئەم هه‌وت به‌نده‌دا ده‌توانین پیناسه‌ی زاراوه‌ی کوردی به‌وه‌ بکه‌ین که‌:

ناویکی ره‌سه‌نه‌، له‌ فره‌ه‌نگی نه‌ته‌وایه‌تی کوردی به‌وه‌

به‌ گویره‌ی ریبازیکی یه‌ک هینانی وشه‌ی کوردی، بو‌

مه‌به‌ستیکی ده‌ست نشان کراو له‌ کوری پسپوری دا -

سازکراوه‌.

تعريف المصطلح عرض وتأخير

د. كامل حسن البصير

وتعرض لبثود تعريفه على أساس مايتعلق به من النواحي الفكرية والاجتماعية واللغوية.

وبعد هذا كله حلل ضرورة أرتباط مدلول المصطلح بمدلولاته اللغوية وتتبع الأسس التي تنتقل في ضونها الكلمة من معانيها اللغوية إلى المدلول الاصطلاحي.

لقد أستتج البحث إثر هذه الرحلة تعريف المصطلح الكردي وحده وأكد في ذلك المعايير الآتية :-

اولها: ضرورة ان يكون المصطلح أصيلاً غير مقترض.

ثانيها: وجود توفّر علاقة وملازمة بين مدلول المصطلح واستعمالاته اللغوية

وثالثها: صياغته على وفق قواعد اللغة وسنن التعبير.

ورابعها: اقرار مصطلح واحد للمدلول الواحد.

وخامسها: الافادة من اللهجات الكردية كافة على أساس أنها

روافد من اللغة القومية التي عاشت في ضمير الأمة موحدة

وناضجة.

يمثل المصطلح في العلوم النظرية والتطبيقية والانسانية العمود الفقري للغة القومية عند الامم المتحضرة، ومن هنا لقي اهتماماً خاصاً في الدراسات اللغوية التي تناولت من جوانب شتى وفي مقدمتها تعريفه وحده.

ويأتي هذا البحث في الدراسات اللغوية الكردية محاولة علمية سبقتها محاولة في كتابي المصطلح الكردي وذلك بغية اقرار تعريف جامع مانع لهذا اللون من المفردات اللغوية الكردية.

ومما دعاني إلى تكرار المحاولة: ان مفهوم المصطلح لم يتضح في البحوث اللغوية الكردية كل الانضاح وان ظواهر سلبية تكتنفه في الغالب منها الخلط بين مفهوم المصطلح ومفهوم الكلمة اللغوية والتساهل في فتح باب غزو المصطلحات الكردية والغلط في صياغته.

وفي ضوء هذه الظواهر السلبية مضى البحث خطوة فخطوة فبين أهمية المصطلح وحل جذوره العضوية في كيان الانسان